

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 6

Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 821

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie
Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny
Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału
Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego
dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy
Szymon Slotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smyczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemianin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dünkel, Universität Greifswald, Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Slotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Wiesława Mazurkiewicz

**Wydanie publikacji zrealizowano przy udziale środków finansowych
otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego**

Wersja papierowa jest wersją pierwotną
Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 33,0. Ark. druk 39,0. Format B5. Nakład 95 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

DEBATA O USTROJACH MAJĄTKOWO-MALŻEŃSKICH

Tadeusz Smyczyński – Małżeńskie prawo majątkowe – uwagi krytyczne	13
Mirosław Nazar – Nowelizacje i interpretacje małżeńskiego prawa majątkowego – czy potrzebne są zmiany przepisów?	31
Grzegorz Jędrejek – Podział majątku wspólnego małżonków, w skład którego wchodzi prawo do kwatery żołnierskiej	75
Helena Ciepla – Podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej w orzecznictwie Sądu Najwyższego	91
Janusz Gajda, Piotr Osowy – Dylematy nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 17 czerwca 2004 roku na przykładzie art. 36 ¹ k.r.o. Aspekty procesowe.....	101
Anita Lutkiewicz-Rucińska – Definicja wykonywania zarządu majątkiem wspólnym małżonków a czynność prawna prowadząca do nabycia przedmiotu majątkowego do tego majątku	123
Anna Urbańska-Lukaszewicz – Centralna Ewidencja Informacji o Działalności Gospodarczej i Krajowy Rejestr Sądowy – skuteczne rejestry umów majątkowych małżeńskich? Głos w dyskusji	155
Anna Stępień-Sporek – Kilka uwag o rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków	161
Magdalena Deneka – Umowna zmiana treści ograniczonych praw rzeczowych obciążających nieruchomości należącą do majątku wspólnego małżonków.....	185

Anna Urbańska-Lukaszewicz – Zarząd nieruchomością należącą do majątku wspólnego i służącą małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej.....	205
--	-----

DEBATA NA TEMAT ZAGADNIENÍ PRAWA FILIACYJNEGO

Jerzy Strzebinczyk – Sugestie zmian w obrębie polskiego prawa filiacyjnego (pod rozważę ustawodawcy).....	227
Joanna Haberko – Dziecko poczęte jako najbliższy członek rodziny.....	243
Elżbieta Holewińska-Lapińska – Rola prawdy genetycznej w decyzji zainteresowanych osób o ustaleniu pochodzenia dziecka od ojca wskutek uznania w świetle orzecznictwa sądów powszechnych w 2011 roku....	263
Barbara Bajor – Ustalenie ojcostwa dziecka pełnoletniego. Uwagi do art. 76 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	285

DEBATA O RELACJI RODZICE–DZIECKO

Wanda Stojanowska – „Porozumienie” rodziców jako przesłanka pozostawienia im obojgu władzy rodzicielskiej po rozwodzie. Wybrane zagadnienia	301
Jacek Mazurkiewicz – „Zanim pomysły nasze szezną wraz z nami”. O zapomnianych projektach reformy prawa rodzinnego	313
Marek Andrzejewski – Relacja rodzice i inne osoby dorosłe a dzieci w świetle nowych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i niektórych innych ustaw (wybrane problemy)	371
Mieczysław Goettel – Kontrowersje wokół tak zwanej pieczy podzielonej nad małoletnim	401
Agnieszka Gałakan-Halicka – Ograniczenie władzy rodzicielskiej ze względu na rozłączenie rodziców w świetle regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	427

Piotr Telusiewicz – Kryteria doboru odpowiednich zarządzeń przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej	469
Anna Natalia Schulz – O współczesnych dylematach tworzenia międzynarodowych standardów Rady Europy dotyczących relacji pomiędzy rodzicami i dziećmi	483
Olga Bobrzyńska, Piotr Mostowik – Zwyczajny pobyt dziecka jako podstawa jurysdykcji krajowej oraz łącznik kolizyjny	509

VARIA

Małgorzata Łączkowska – Kilka uwag na temat nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dokonanych w ostatniej dekadzie.....	553
Mirosław Kosek – Ochrona rodziny w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zawarcia małżeństwa.....	573
Ewa Kabza – Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka pełnoletniego po nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2008 roku.....	585
Anna Sylwestrzak – <i>Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych</i> a unormowania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.....	611

Piotr Telusiewicz

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

KRYTERIA DOBORU ODPOWIEDNICH ZARZĄDZEŃ PRZY OGRANICZENIU WŁADZY RODZICIELSKIEJ*

Streszczenie

Niniejsze opracowanie ma na celu opisanie kryteriów doboru odpowiednich zarządzeń przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej. A. Kiliańska wskazuje, że w przypadku ograniczenia władzy rodzicielskiej nie ma miejsca na żadne z góry określone reguły nakazujące stosowanie odpowiednich form ograniczenia, a każdy przypadek powinien być postrzegany indywidualnie. Wydaje się jednak, że sąd opiekuńczy, wybierając i wydając odpowiednie zarządzenia, powinien się kierować przynajmniej jakimiś ogólnymi kryteriami. Proponuje się zatem, aby do tych kryteriów zaliczyć: sytuację związaną z zagrożeniem dobra dziecka, autonomię rodziny, domniemanie dobrej woli rodziców, interes społeczny. Sam katalog kryteriów w tym momencie może zostać potraktowany jako otwarty. Można bowiem przypuszczać, iż w dalszych rozważaniach może się

* Konferencja *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach*, która odbyła się w Szczecinie 18 października 2013 r., była ściśle związana z działalnością naukową Pana Profesora Tadeusza Smyczyńskiego. Z racji na fakt, iż niniejsze opracowanie ma walor opracowania pokonferencyjnego, chciałbym nawiązać do mojego pierwszego spotkania z Panem Profesorem. Miało ono miejsce 7 grudnia 2006 r. na Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli. Pan Profesor był wówczas najważniejszym gościem i prelegentem I Konferencji Naukowej „Rodzina w prawie”. Jako doktorant wygłosiłem wtedy swój pierwszy komunikat nt. *Wyrównanie dorobków z udziałem spadkobierców*. Wciąż pamiętam przyjazny gest Pana Profesora, który pogratulował mi inspirującego wystąpienia. Dziś, jeszcze raz – za ten właśnie gest – dziękuję Panu Profesorowi.

pojawić jeszcze inne kryterium. Istotne jednak w tym przypadku jest to, że badanie dokonywane przez sąd opiekuńczy w zakresie wyboru odpowiedniego zarządzenia powinno stanowić czynność zamkniętą, tzn. punktem wyjścia powinno być dobro dziecka i na nim się kończyć.

Słowa kluczowe: władza rodzicielska, dobro dziecka, sąd opiekuńczy, ograniczenie władzy rodzicielskiej

Wprowadzenie

Więź rodzinna¹ między rodzicem a dzieckiem oparta na uczuciu miłości stanowi dostateczną gwarancję prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej². Dobre lub złe wykonywanie władzy rodzicielskiej nie zależy od regulacji prawnej w tej materii ani od znajomości prawa przez rodziców, ale jest wynikiem stanu świadomości rodziców co do swojej roli rodzinnej i społecznej³. Przy odwołaniu do zasady autonomii rodziny, wskazuje się, iż potwierdzone doświadczeniem przekonanie (o którym mowa w zdaniu pierwszym) sprawia, że ustawodawca darzy rodziców daleko idącym zaufaniem⁴. Również w kontekście zasady autonomii rodziny podkreśla się, iż dopóki rodzina funkcjonuje w sposób poprawny, dopóty instytucje państwa nie powinny w żaden sposób ingerować w jej życie⁵. Jednak w przypadku, gdy dochodzi do zaburzenia prawidłowości

¹ Należy ona do katalogu dóbr podlegających ochronie na podstawie art. 23 i 24 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.). Patrz szerzej: A. Herbet, *Dobre imię – wizerunek – prywatność. Aktualne problemy dóbr osobistych na tle orzecznictwa sądowego*, „Przeгляд Prawno-Ekonomiczny” 2012, nr 18 (1/2012), s. 10.

² Tak w Postanowieniu SN z dn. 28.04.2000 r., II CKN 452/00, Lex nr 52548. Dodatkowo w orzeczeniu tym wskazano, że założenie to legło u podstaw przyjętej przez polskie prawo rodzinne koncepcji, że rodzice, odmiennie niż opiekunowie, nie podlegają *ex lege* nadzorowi sądu opiekuńczego, jest on natomiast uruchamiany wówczas, gdy staje się to konieczne z uwagi na dobro dziecka. Można dodatkowo uznać, że wskazaną gwarancję uzupełniają przypisany rodzicom autorytet. Patrz: P. Telusiewicz, w: *Wartość autorytetu w procesie pedagogicznym*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2008, s. 261–267.

³ Szerzej T. Smoczyński, w: *Rodzina w prawie*, red. P. Telusiewicz, Stalowa Wola 2007, s. 20.

⁴ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 357.

⁵ Podkreślić należy, iż M. Andrzejewski jednocześnie podaje, że naruszenie zasady autonomii rodziny powinno nastąpić z poszanowaniem reguł wynikających z konstytucyjnej zasady pomocniczości. Szerzej: M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011, s. 25.

wykonywania władzy rodzicielskiej, przywoływana zasada autonomii rodziny zostaje przełamana⁶. U podstaw tego przełamania znajduje się – w kontekście władzy rodzicielskiej – dobro dziecka.

Niniejsze opracowanie nawiązuje do art. 109 § 1 k.r.o.⁷, który stanowi szczególny przykład możliwości przełamania przez sąd opiekuńczy zasady autonomii rodzinny, właśnie ze względu na konieczność ochrony zagrożonego dobra dziecka. Z treści art. 109 § 1 k.r.o. wynika dyrektywa profilaktycznego działania sądu, nakazująca podjęcie ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej już w razie zagrożenia dobra dziecka, by zapobiec ujemnym skutkom niewłaściwego lub nieudolnego jej sprawowania⁸. Przepis ten, oprócz podstawowej przesłanki ograniczenia władzy rodzicielskiej, przewiduje obowiązek wydawania przez sąd opiekuńczy odpowiednich zarządzeń zmierzających do ochrony dobra dziecka i pomocy rodzinie⁹. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wskazał, że sąd opiekuńczy może na podstawie art. 109 k.r.o. wydać każde zarządzenie, jakiego w danych okolicznościach wymaga dobro dziecka, gdyż zawarte w § 2 wyliczenie zarządzeń opiekuńczych ma charakter przykładowy¹⁰. Wskazuje się, że w przypadku ograniczenia władzy rodzicielskiej nie ma miejsca na żadne z góry określone reguły nakazujące stosowanie odpowiednich form ograniczenia, a każdy przypadek powinien być postrzegany indywidualnie¹¹. Wydaje się jednak – w kontekście takiego stwierdzenia – że sąd opiekuńczy, wybierając i wydając odpowiednie zarządzenia, powinien się kierować przynajmniej jakimiś ogólnymi kryteriami. Warto więc zastanowić się nad podjęciem próby usystematyzowania kryteriów doboru tych zarządzeń.

Patrz także tegoż, w: *Rodzina w prawie*, red. A. Dziega, Z. Jancewicz, P. Telusiewicz, Stalowa Wola 2009, s. 7–8.

⁶ J. Winiarz wskazuje, że prawo nie może rezygnować w pełni z możliwości ingerowania w sprawowanie władzy rodzicielskiej ze względu na dobro dziecka oraz dobro społeczne. Patrz J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1995, s. 222.

⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2012, poz. 788 z późn. zm.

⁸ Tak Postanowienie SN z dn. 13.09.2000 r., II CKN 1141/00, Lex nr 51969. J. Winiarz już wcześniej zwracał uwagę na profilaktyczne znaczenie tych zarządzeń. Patrz: J. Winiarz, *Prawo rodzinne...*, s. 222.

⁹ Przez SN bywają one nazywane „zarządzeniami ograniczającymi”. Patrz Postanowienie SN z dn. 3.12.1998 r., II CKN 871/98, Lex nr 1215492.

¹⁰ Postanowienie SN z dn. 10.05.2000 r., III CKN 845/00, Lex nr 1222322.

¹¹ Tak A. Kiliańska, *Ograniczenie władzy rodzicielskiej*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2012, nr 18 (1/2012), s. 30.

Sytuacja dziecka związana z zagrożeniem dobra dziecka jako kryterium podstawowe

Znajdujący punkt wyjścia w art. 48 ust. 2 Konstytucji RP¹² oraz art. 3 i 9 *Konwencji o prawach dziecka*¹³, art. 109 § 1 k.r.o. stanowi, że jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia. H. Haak podkreśla, iż „odpowiednie” (a zatem – w zasadzie – wystarczające) oznacza środek najbardziej skuteczny oraz taki, by bez potrzeby nie stosować środka zbyt drastycznego¹⁴. W celu wydobycia ewentualnych kryteriów doboru odpowiedniego zarządzenia warto odwołać się do literatury przedmiotu.

M. Andrzejewski podkreśla, iż celem ograniczenia władzy rodzicielskiej jest skorygowanie sytuacji zaistniałej w rodzinie, w związku z istnieniem stanu zagrożenia dobra dziecka (czyli przesłanką ograniczenia władzy rodzicielskiej)¹⁵. Z tego względu kładzie szczególny nacisk na tymczasowy charakter tej formy ingerencji sądu¹⁶. Jednocześnie, powołując się na specyficzną dwubiegunowość, wskazuje, że różnorodność sposobów ograniczenia władzy rodzicielskiej wynika z różnorodności sytuacji uzasadniających ingerencję prawną¹⁷.

H. Ciepła zwraca uwagę na dwie przesłanki zastosowania art. 109 § 1 k.r.o., to jest zagrożenie dobra dziecka i nienależyte wykonywanie władzy

¹² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹³ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526.

¹⁴ H. Haak, w: *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Smoczyńskiego*, red. M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A.N. Schulz, Toruń 2008, s. 630.

¹⁵ M. Andrzejewski, *Prawo...*, s. 154.

¹⁶ Tamże, s. 154.

¹⁷ Tamże, s. 154. Opisywaną dwubiegunowość ciekawie może obrazować postanowienie SN, w którym wskazano, że niezaradność w wykonywaniu obowiązków rodzicielskich, wynikająca z niedorozwoju umysłowego, może być nie tylko podstawą interwencji ze strony sądu opiekuńczego w trybie art. 109 k.r.o., ale może uzasadniać i celowość ubezwłasnowolnienia częściowego, zwłaszcza gdy chodzi o czynności o charakterze prawnym. Postanowienie SN z dn. 10.06.1966 r., II CR 201/66, Lex nr 6001. Dodatkowo można w tym miejscu wskazać na wyrok SN, w którym podniesiono, że w przypadku występowania trudności wychowawczych, z którymi przysposabiający nie może sobie poradzić, powstaje podstawa do zastosowania przez sąd środków przewidzianych w art. 109 k.r.o. Wyrok SN z dn. 11.03.1976 r., IV CR 29/76, Lex nr 7808. Por. także M. Andrzejewski, w: *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011, t. II, s. 130.

rodzicielskiej¹⁸. Zauważa jednak, że dla zastosowania wskazanego przepisu nie ma znaczenia rodzaj nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej¹⁹. Podkreśla, że w każdym przypadku zagrożenie dobra dziecka powinno być poważne, gdyż ingerencja sądu z przyczyn błahych mogłaby przynieść więcej szkody aniżeli pożytku²⁰.

H. Dolecki wskazuje, iż w aktualnym stanie prawnym ingerencja sądu opiekuńczego nie jest uzależniona od nienależytego wykonywania władzy rodzicielskiej, ponieważ ograniczenie władzy rodzicielskiej nie stanowi środka represji w stosunku do rodziców, lecz jest środkiem ochrony zagrożonego dobra dziecka²¹. Dalej podkreśla, że celem tego przepisu jest ochrona dziecka, a równocześnie niesienie pomocy rodzicom, którzy z powodu trudności wychowawczych lub życiowych nie radzą sobie należycie z realizacją tego celu²². Tłumacząc zaś wyraz „odpowiednie”, wskazuje, że chodzi o zarządzenia adekwatne do sytuacji, w jakiej dziecko się znajduje, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy²³.

K. Gromek wskazuje, iż w razie stwierdzenia nieprawidłowości w wykonywaniu władzy rodzicielskiej, kodeks przewiduje sądową ingerencję w sprawowanie władzy rodzicielskiej, polegającą między innymi na jej ograniczeniu²⁴. Ponadto zwraca uwagę na zagrożenie dobra dziecka, zaznaczając, iż w sytuacji powstania zagrożenia ograniczenie władzy rodzicielskiej staje się obowiązkowe²⁵. Podkreśla jednak, że ingerencja sądu nie jest zależna od zawinionego działania rodziców i nie ma represyjnego charakteru²⁶.

¹⁸ H. Ciepla, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 674.

¹⁹ Tamże, s. 675.

²⁰ Tamże, s. 675.

²¹ H. Dolecki, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz Lex*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 725. Patrz także: A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2011, s. 201–202.

²² H. Dolecki, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 725. Por. Postanowienie SN z dn. 28.04.2000 r., II CKN 452/00, Lex nr 52548.

²³ H. Dolecki, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 726.

²⁴ K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 586–587.

²⁵ Tamże, s. 587.

²⁶ Tamże, s. 591.

J. Ignatowicz podkreśla, że w kontekście art. 109 § 1 k.r.o. szczególnego znaczenia nabiera wybór środka najbardziej odpowiedniego²⁷. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, wskazuje, iż sąd musi baczyć, aby wybrać środek najbardziej skuteczny oraz aby bez potrzeby nie stosować środka zbyt drastycznego²⁸.

M. Nazar wskazuje, iż sąd opiekuńczy może wydać każde zarządzenie, jakiego w danych okolicznościach wymaga dobro dziecka²⁹. Podkreśla jednak, że ograniczenia z art. 109 k.r.o. nie mają charakteru penalnego³⁰. Uznaje, iż mają one zastosowanie nie tylko w wypadku zawinionych zaniedbań ze strony rodziców, ale także w wypadkach ich nieudolności lub wystąpienia przyczyn całkowicie obiektywnych³¹. Wskazuje, że celem tego środka jest niesienie pomocy rodzicom, którzy sami nie mogą sobie poradzić³².

T. Smyczyński wskazuje, że art. 109 § 1 k.r.o. przyznaje sądowi opiekuńczemu szerokie uprawnienia i pozostawia znaczną swobodę decyzyjną co do rodzaju interwencji³³. Zwrot „odpowiednie” uzależnia od możliwości pojawienia się różnych sytuacji faktycznych³⁴. Jednocześnie dodaje, że „odpowiednie” oznacza takie, jakich wymaga dobro dziecka³⁵. Ponadto wprowadza określoną kolejność stosowania zarządzeń przewidzianych w art. 109 § 2 k.r.o., a także wskazuje, że ingerując w sprawowanie władzy rodzicielskiej, sąd powinien stosować środki łagodniejsze przed surowszymi³⁶.

T. Sokołowski, uwzględniając generalną przesłankę ograniczenia władzy rodzicielskiej (zagrożenie dobra dziecka), wskazuje, iż najczęściej rodzicom można przypisać wyraźną, a zagrażającą dziecku nieprawidłowość postępowania³⁷. Podnosi jednak, że przesłanka zagrożenia dobra dziecka ma charakter

²⁷ J. Ignatowicz, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2010, s. 928.

²⁸ Tamże, s. 928.

²⁹ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 361.

³⁰ Tamże, s. 361. Por. Postanowienie SN z dn. 29.10.1999 r., I CKN 884/99, Lex nr 1125075.

³¹ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 361.

³² Tamże, s. 361. Por. Postanowienie SN z dn. 13.09.2000 r., II CKN 1141/00, Lex nr 51969.

³³ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2012, s. 243.

³⁴ Tamże, s. 243.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 170.

obiektywny i może wystąpić nawet bez winy rodziców³⁸. Wymienia wiele sposobów ograniczenia władzy rodzicielskiej, zaznaczając, że metody i formy rozstrzygnięć mają być dostosowane do sytuacji dziecka³⁹.

J. Strzebinczyk podkreśla, że ingerencję sądu w świetle art. 109 § 1 k.r.o. uzasadnia już sytuacja potencjalnie choćby stawiająca pod znakiem zapytania możliwość osiągnięcia stanu optymalnego dla dziecka⁴⁰. Uważa, że zarządzenia mają być adekwatne do stopnia zagrożenia lub naruszenia dobra dziecka, przy czym sąd opiekuńczy ma w tej sytuacji możliwość wydania każdego zarządzenia, które jest wykonalne i można je wyegzekwować⁴¹.

Próba usystematyzowania kryteriów

Podsumowując zaprezentowane stanowiska, uwzględniające główną przesłankę ograniczenia władzy rodzicielskiej, to jest zagrożenie dobra dziecka, można stwierdzić, iż w literaturze przedmiotu akcentuje się bardzo silnie sytuację dziecka (wynikającą z zagrożenia dobra dziecka⁴²). Wydaje się, że właśnie sytuacja dziecka (bezsprzecznie w tym przypadku związana z zagrożeniem dobra dziecka) jest podstawowym kryterium decydującym o wydaniu odpowiedniego zarządzenia zmierzającego do ograniczenia władzy rodzicielskiej. Czy jest to jedyne kryterium, jakie w tym przypadku należy brać pod uwagę? Wydaje się, że można wskazać również inne kryteria, które sąd opiekuńczy musi uwzględnić

³⁸ Tamże, s. 170.

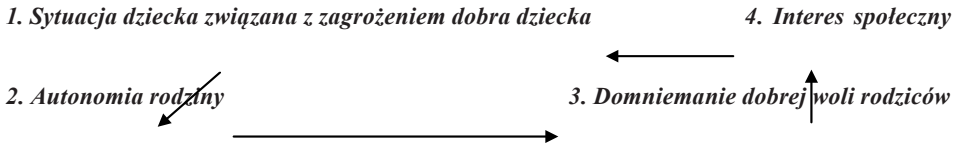
³⁹ Tamże, s. 170–171.

⁴⁰ J. Strzebinczyk, w: *System prawa prywatnego*, t. 12: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2003, s. 332.

⁴¹ Tamże, s. 333.

⁴² Dodatkowo można wskazać, iż w jednym z orzeczeń SN wskazał, iż art. 109 nie uzależnia wydawania potrzebnych zarządzeń od przyczyn nienależytego wykonywania władzy rodzicielskiej, lecz zmierza do usunięcia wszelkiego rodzaju źródeł zagrożenia dobra dziecka bez względu na to, czy trudności w wykonywaniu władzy rodzicielskiej są zawinione przez rodziców. Patrz: Postanowienie SN z dn. 7.06.1967 r., III Cr 84/67, OSNC 1968, nr 2, poz. 21. W innym zaś SN wskazał na konieczność wydawania zarządzeń, jeżeli okażą się one – ze względu na zagrożenie dobra dziecka – niezbędne. Por. Postanowienie SN z dn. 12.09.1978 r., III CRN 158/78, Lex nr 8128. Pogląd ten został utrzymany w postanowieniu, w którym stwierdzono, że ograniczenie władzy rodzicielskiej następuje w sytuacji zagrożenia dobra dziecka, z tym, że pozostaje bez znaczenia okoliczność, czy zagrożenie to zostało spowodowane niewłaściwym (w sensie pejoratywnym) postępowaniem rodziców, ich nieudolnością, czy też mylnym wyobrażeniem o tym, czego wymaga dobro dziecka. Por. Postanowienie SN z dn. 27.10.1997 r., III CKN 321/97, Lex nr 236525.

przy wydawaniu odpowiedniego zarządzenia. Wstępną propozycję ich systematyki można przedstawić w formie graficznej.

Zaprezentowany schemat ma przedstawiać zarówno kryteria, jak i etapy doboru przez sąd opiekuńczy odpowiedniego zarządzenia związanego z ograniczeniem władzy rodzicielskiej.

W pierwszej kolejności sąd opiekuńczy winien zbadać stan zagrożenia dobra dziecka. Tak jak już wcześniej wskazano, będzie to bezwzględna przesłanka ograniczenia władzy rodzicielskiej. Dobierając rodzaj odpowiedniego zarządzenia, sąd opiekuńczy powinien zbadać sytuację dziecka wynikłą zarówno z rodzaju zagrożenia dobra dziecka, jak i z sytuacji życiowej (osobistej i majątkowej) dziecka⁴³.

W drugiej kolejności sąd opiekuńczy powinien zbadać, jak daleko może naruszyć zasadę autonomii rodziny. Biorąc pod uwagę stanowiska zaprezentowane powyżej – dotyczące kwestii zasady autonomii rodziny, można przyjąć, iż granice autonomii będzie wyznaczało samo dobro dziecka. Zatem sąd opiekuńczy decyduje, jak dalece potrzebne jest naruszenie przywoływanej zasady, tak aby zadośćuczynić obowiązkowi ochrony dobra dziecka.

Wydaje się, iż w przypadku omawianych kryteriów można zaproponować jeszcze trzecie kryterium doboru odpowiedniego zarządzenia. W tym miejscu można je określić mianem domniemanie dobrej woli rodziców⁴⁴, czyli założenia, że rodzice wykonują władzę rodzicielską dla dobra dziecka w granicach

⁴³ SN wskazał, że na podstawie art. 109 k.r.o. sąd opiekuńczy może wydać każde zarządzenie, jakiego w danych okolicznościach wymaga dobro dziecka, a więc jakiego wymaga troska o prawidłowy duchowy, psychiczny i fizyczny rozwój dziecka. Patrz: Postanowienie SN z dn. 4.03.1999 r., II CKN 1106/98, Lex nr 1125073. Jeszcze w innym wskazano, że uznane przez sąd orzekający za realne zagrożenie dobra dziecka wywołane przez rodzica może uzasadniać pozbawienie go władzy rodzicielskiej bez stosowania środków przewidzianych w art. 109 § 2 k.r.o. Patrz: Postanowienie SN z dn. 11.01.2000 r., I CKN 1072/99, Lex nr 39854.

⁴⁴ Pobocznie może wskazywać na to treść wyroku SA w Białymstoku, w którym wskazano, że sąd, wydając zarządzenia związane z ograniczeniem władzy rodzicielskiej, powinien czynić to przy uwzględnieniu zasady prymatu rodziców w wychowywaniu dziecka oraz mając na względzie podmiotowość dziecka. Patrz: Wyrok SA w Białymstoku z dn. 28.10.2010 r., I ACA 458/10, Lex nr 784436.

przewidzianych prawem. Wielokrotnie podkreślano w przywoływanej literaturze, że podstawowa przesłanka ograniczenia władzy rodzicielskiej może występować zarówno w przypadkach zawinonego, jak i niezawinonego działania rodziców. Wydaje się zatem, iż w każdym przypadku zachodzi konieczność zweryfikowania przez sąd opiekuńczy działania lub braku działania rodziców (powodującego zagrożenie dobra dziecka) oraz elementu winy lub jej braku po stronie rodziców⁴⁵. W tym właśnie momencie po stronie sądu opiekuńczego powstaje obowiązek obalenia domniemania dobrej woli rodziców. Obowiązek sądu wynika z faktu, iż sąd opiekuńczy orzeka o ograniczeniu władzy rodzicielskiej w postępowaniu nieprocesowym. Zatem to do sądu należeć będzie z urzędu obalenie tego domniemania. Rodzice zaś, korzystający z tego domniemania, zobowiązani są – także z racji na dobro dziecka – podejmować czynności zmierzające do utrzymania tego domniemania⁴⁶. W ten bowiem sposób dają wyraz chęci realizacji obowiązków i praw składających się na władzę rodzicielską właśnie dla dobra dziecka. W konsekwencji, z tej swoistej „walki”⁴⁷ między sądem opiekuńczym a rodzicami, wyrasta kolejne kryterium decydujące o wydaniu odpowiedniego zarządzenia związanego z ograniczeniem władzy rodzicielskiej. Będzie miało ono istotny wpływ na rodzaj i ostateczną formę wydanego zarządzenia.

Niewątpliwie sąd opiekuńczy, decydując o wydaniu odpowiedniego zarządzenia, winien się kierować interesem społecznym. Pozostaje to w ścisłym związku z treścią art. 95 § 3 k.r.o., który wskazuje, że władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak wymaga tego dobro dziecka oraz interes społeczny. J. Skibińska-Adamowicz za Sądem Najwyższym wskazuje, że zasadą

⁴⁵ J. Skibińska-Adamowicz wyraża pogląd o konieczności ustalenia, czy i jakie zaniedbania można przypisać rodzicom. Patrz: J. Skibińska-Adamowicz, w: *Komentarz do spraw rodzinnych*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2012, s. 247.

⁴⁶ Wydaje się, że rodzice mają w tym swoistego rodzaju interes osobisty. T. Sokołowski wskazuje, że ochrona interesu osobistego rodziców nie stanowi negatywnej cechy instytucji władzy rodzicielskiej, lecz jest harmonijnym dopełnieniem jej celów. T. Sokołowski, *Władza rodzicielska nad dorastającym dzieckiem*, Poznań 1987, s. 18. W innym miejscu T. Sokołowski stwierdza, że w prawidłowo funkcjonującej rodzinie dobro dziecka jest w pełni zgodne z interesem rodziców, dla których dobro to stanowi jeden z najważniejszych celów życiowych. Patrz: T. Sokołowski, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz...*, s. 650.

⁴⁷ W jednym z postanowień SN wskazał, że w sytuacji, gdy dojdzie do rozbieżności między dobrem dziecka a interesem rodziców, ich interes musi zejść na dalszy plan, jednak dopiero wtedy, gdy w żadnym razie nie da się pogodzić z uzasadnionym interesem dziecka. Patrz: Postanowienie SN z dn. 5.01.1999 r., III CKN 979/98, Lex nr 1215106.

kierującą decyzjami sądu w sprawach dotyczących dziecka jest i powinien być wzgląd na dobro dziecka i zawsze z tym dobrem zbieżny interes społeczny⁴⁸.

Podkreślenia również wymaga fakt, że przy tak założonym kierunku działania sądu opiekuńczego (kierunek i kolejność wskazano na schemacie) w pełni realizuje się zasada dobra dziecka. Sąd opiekuńczy nie poprzestanie bowiem jedynie na ocenie zagrożenia dobra dziecka, ale zweryfikuje dobro dziecka także od strony rodziny jako całości (oraz możliwości naruszenia jej autonomii), woli rodziców (dobrej lub złej). Co więcej, uwzględniony zostanie również interes społeczny. W ten sposób dokonywane przez sąd opiekuńczy ustalenia stanu faktycznego oraz wybór rodzajów i form ewentualnych zarządzeń⁴⁹, zmierzających do ograniczenia władzy rodzicielskiej, będą zupełne i sprawiedliwe.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania zmierzają do zaproponowania swoistego rodzaju katalogu kryteriów decydujących o wyborze odpowiedniego zarządzenia w sprawie o ograniczenie władzy rodzicielskiej. Sam katalog kryteriów w tym momencie może zostać potraktowany jako otwarty. Można bowiem przypuszczać, iż w dalszych rozważaniach może się pojawić jeszcze inne kryterium. Istotne jednak w tym przypadku jest to, że badanie dokonywane przez sąd opiekuńczy w zakresie wyboru odpowiedniego zarządzenia powinno stanowić czynność zamkniętą, to znaczy punktem wyjścia powinno być dobro dziecka i na nim powinno się kończyć. Oznaczać to będzie, że poza kryterium „sytuacja dziecka związana z zagrożeniem dobra dziecka”, wszystkie pozostałe będą miały charakter uzupełniający. Wydaje się jednak, że gwarancja i wymóg wydania sprawiedliwego orzeczenia oznacza, że te pozostałe kryteria nie mogą być pominięte.

⁴⁸ J. Skibińska-Adamowicz, w: *Komentarz...*, s. 230.

⁴⁹ Mogą to być zarządzenia o skutkach trwałych lub zarządzenia doraźne. Przykładowy katalog podają J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 362–363. Dodatkowo wskazuje się, że wybór rodzaju zarządzenia jest nacechowany „znaczną swobodą decyzyjną”. Tak. T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 243. Por. I. Długoszewska, *Przesłanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Warszawa 2012, s. 187.

Źródła prawa

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2012, poz. 788 z późn. zm.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dn. 10.06.1966 r., II CR 201/66, Lex nr 6001.

Postanowienie SN z dn. 7.06.1967 r., III Cr 84/67, OSNC 1968, nr 2, poz. 21.

Postanowienie SN z dn. 12.09.1978 r., III CRN 158/78, Lex nr 8128.

Postanowienie SN z dn. 27.10.1997 r., III CKN 321/97, Lex nr 236525.

Postanowienie SN z dn. 3.12.1998 r., II CKN 871/98, Lex nr 1215492.

Postanowienie SN z dn. 5.01.1999 r., III CKN 979/98, Lex nr 1215106.

Postanowienie SN z dn. 4.03.1999 r., II CKN 1106/98, Lex nr 1125073.

Postanowienie SN z dn. 29.10.1999 r., I CKN 884/99, Lex nr 1125075.

Postanowienie SN z dn. 11.01.2000 r., I CKN 1072/99, Lex nr 39854.

Postanowienie SN z dn. 28.04.2000 r., II CKN 452/00, Lex nr 52548.

Postanowienie SN z dn. 10.05.2000 r., III CKN 845/00, Lex nr 1222322.

Postanowienie SN z dn. 13.09.2000 r., II CKN 1141/00, Lex nr 51969.

Wyrok SA w Białymstoku z dn. 28.10.2010 r., I ACa 458/10, Lex nr 784436.

Wyrok SN z dn. 11.03.1976 r., IV CR 29/76, Lex nr 7808.

Literatura

Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011.

Andrzejewski M., w: *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011, t. II.

Andrzejewski M., w: *Rodzina w prawie*, red. A. Dzięga, Z. Jancewicz, P. Telusiewicz, Stalowa Wola 2009.

- Ciepla H., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006.
- Długoszewska I., *Przesłanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Warszawa 2012.
- Dolecki H., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz Lex*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.
- Gromek K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Haak H., w: *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, red. M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A.N. Schulz, Toruń 2008.
- Herbet A., *Dobre imię – wizerunek – prywatność. Aktualne problemy dóbr osobistych na tle orzecznictwa sądowego*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2012, nr 18 (1/2012).
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012.
- Ignatowicz J., w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2010.
- Kiliańska A., *Ograniczenie władzy rodzicielskiej*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2012, nr 18 (1/2012).
- Skibińska-Adamowicz J., w: *Komentarz do spraw rodzinnych*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2012.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2012.
- Smyczyński T., w: *Rodzina w prawie*, red. P. Telusiewicz, Stalowa Wola 2007.
- Sokołowski T., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013.
- Sokołowski T., *Władza rodzicielska nad dorastającym dzieckiem*, Poznań 1987.
- Strzebinczyk J., w: *System prawa prywatnego*, t. 12: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Warszawa 2003.
- Telusiewicz P., w: *Wartość autorytetu w procesie pedagogicznym*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2008.
- Winiarz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 1995.
- Zieliński A., *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2011.

**CRITERIA OF THE SELECTION OF APPROPRIATE RULINGS
WHEN LIMITING PARENTAL AUTHORITY****Summary**

This paper aims to define criteria of the selection of appropriate rulings while limiting parental authority. A. Kiliańska indicates that in the case of restrictions of parental authority there is no room for any pre-defined rules mandating the use of appropriate forms of restriction and each case should be considered individually.

It seems, however, that the Guardianship Court while selecting and issuing appropriate orders should at least follow some general criteria

It is therefore proposed that these criteria should include: the situation connected with the potential threat to child's welfare, family autonomy, the presumption of good will of the parents, the public interest. The above criteria catalogue may at this point be treated as open. One can in fact assume that in the course of further considerations some other criterion may arise. It is important noting that the process of selection of proper rulings conducted by the Guardianship Court of should be a closed on , it should revolve around the child's welfare.

Translated by Paweł Czocho

Keywords: parental authority, child's welfare, Guardianship Court, restriction of parental authority